

Perfecționarea evidenței fondurilor și colecțiilor arhivistice — necesitate și posibilități de realizare

ELEONORA MITRESCU

Evidența documentelor din Fondul Arhivistic Național, acest ansamblu de activități menit să asigure înregistrarea, urmărirea și controlul dinamicii cantitative și calitative a bazei documentare proprii, dobândește noi dimensiuni, dezvoltându-se din perspectiva principiilor și a metodelor folosite în deplină concordanță cu evoluția activității arhivistice.

Dacă pentru perioadele anterioare, scopul central al evidenței corespundea în bună măsură necesităților muncii și era stabilit la „cunoașterea existentului fondurilor și colecțiilor deținute de Arhivele Statului în vederea completării bazei documentare, informării operative a cercetării științifice și practice precum și pentru planificarea activității de ordonare, inventariere și selecționare”¹, în etapa actuală, sistemul de evidență nu mai poate fi limitat numai la simpla cunoaștere a existentului din depozitele proprii. Raportată la obiectivele muncii din domeniul arhivelor, realizarea unui sistem unitar de evidență, complet și stabil, capabil să asigure permanent o informare operativă și exactă asupra celor mai variate aspecte sau transformări suferite de documentele păstrate de Arhivele Statului, constituie o condiție esențială care permite controlul gestiunii documentelor, planificarea, organizarea și desfășurarea tuturor operațiunilor arhivistice.

Exigențele impuse de realizarea și aplicarea unui sistem unitar și eficient de evidență, determină perfecționarea evidenței documentelor din depozitele proprii ca obiectiv constant și prioritar al activității, prioritate impusă la rîndul ei, îndeosebi de diversificarea și complexitatea activității arhivistice în raport cu evoluția generală a societății.

Între elementele mai noi sau mai puțin utilizate a căror pondere a crescut în ultima perioadă de timp menționăm: crearea fondului de asigurare, cercetarea tematică, evaluarea documentelor, amplificarea activităților de valorificare a documentelor în scopuri științifice și practice, sporirea bazei documentare prin preluări de fonduri de la unitățile socialiste.

La acestea se adaugă stări de lucruri existente înainte de aplicarea actualei legislații arhivistice: modificări organizatorice succesive ale unor instituții, inventare sumare, instrumente contemporane de evidență incomplete, deteriorate care nu permit identificarea tuturor u.a., unele deficiențe produse de creator în organizarea fondurilor arhivistice.

Din punct de vedere al instrumentelor de evidență s-a remarcat că instrumentele clasice, consacrate nu reușesc să ofere întotdeauna datele necesare unei cunoașteri operative², profunde a situației fondurilor sau colecțiilor deținute, dinamica unor operațiuni arhivistice nefiind regăsită în cuprinsul acestora. Din aceste motive, în practică s-au creat și utilizat instrumente de evidență a căror varietate este direct proporțională cu volumul lucrărilor efectuate sau cu experiența acumulată. Se alcătuiesc astfel liste, tabele, fișe, caiete, registre în scopul urmăririi la nivel de fond, colecție, depozit sau filială a unor parametri vizînd pregătirea pentru microfilmare, microfilmarea, restaurarea sau recondiționarea, suprafața de depozitare disponibilă și ocupată etc. Datele care pot fi culese și

¹ Norme Tehnice privind desfășurarea activității în Arhivele Statului, cap. I, art. 2; *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 110.

² Analizînd numai fișa Situația fondului, considerată de către Dicționarul științelor speciale ale istoriei ca „cel mai complet instrument de evidență”, constatăm că acest formulă oferă date privind: istoricul instituției, cantitatea, stadiul de selecționare, ordonare și inventariere, operațiuni care nu mai dețin locul preponderent în paleta activităților specifice

analizate din aceste „quasi-instrumente“ de evidență sînt și ele supuse aceleiași subiectivism și, în consecință, pot fi mai mult sau mai puțin complete, mai mult sau mai puțin utile. Caracterul eterogen al formelor de evidență menționate nu permite o documentare rapidă, obținerea și analiza informațiilor de sinteză se realizează cu dificultate, iar rezultatele nu corespund integral realității, periclitînd astfel cunoașterea și actul decizional, diminuînd eficiența și calitatea muncii.

Se reliefează, după opinia noastră, necesitatea ca fișa „situația fondului“ să devină un instrument unic, complex, capabil să permită o informare rapidă asupra situației reale a fondurilor și colecțiilor arhivistice, de la număr și denumirea fondurilor pînă la stadiul de conservare și locul documentelor în depozit, înlocuind astfel în mare parte formele multiple de evidență existente. Completarea formularului menționat, cu toate elementele impuse de activitatea arhivistică, ar permite, totodată, și efectuarea unor corelări între rubricile Registrului general de arhivă și ale Registrului Inventarelor, în vederea simplificării utilizării lor. În scopul facilitării cunoașterii operative a situației documentelor din depozitele proprii s-a conturat și propunerea ca Dosarul fondului să fie completat cu procesul verbal de verificare a existentului cu inventarele.

Demne de semnalat sînt și opiniile referitoare la inventar, apreciat ca instrument de bază al evidenței, care permite gestionarea cantitativă a documentelor, oferind totodată o informare cu caracter general asupra conținutului acestora. Cunoașterea în profunzime a fondurilor și colecțiilor arhivistice, poate fi asigurată prin consultarea unor instrumente de informare specifice cum sînt: îndrumătoarele, inventarele arhivistice, cataloagele de documente etc.

Este o realitate că inventarele mai vechi sau mai noi, se prezintă într-o varietate de forme dar corespund sarcinii de gestiune și informare, și totodată permit regăsirea documentelor. Ca atare, reinventarierea unor fonduri și colecții trebuie să fie o excepție, cu motive bine justificată: organizarea greșită a fondului, precizări din inventare ce nu corespund în totalitate conținutului u.a., existența în fonduri sau colecții în proporție de peste 50% a unor documente fără valoare istorică.

În ceea ce privește căile și metodele concrete de soluționare a situațiilor neclare în care se află unele fonduri sau colecții din depozitele proprii s-a desprins concluzia că acestea se pot rezolva cu eficiență și cu prilejul unor operațiuni specifice cum sînt: pregătirea pentru microfilmare, verificarea existentului și a stării documentelor cu inventarele, actualizarea ghidurilor topografice în urma sistematizării depozitelor, cercetarea tematică.

Nu ne propunem să insistăm asupra posibilităților pe care le oferă perfecționarea evidenței documentelor, pregătirea pentru microfilmare sau cercetarea tematică, întrucît operațiunile care se realizează în mod obligatoriu, prin prevederile Normelor de lucru, în cadrul acestor două activități, facilitează rezolvarea unor probleme de evidență la nivel de fond sau colecție.

În perspectiva perfecționării evidenței documentelor din depozitele proprii, posibilități multiple oferă verificarea existentului cu inventarele, deși Normele tehnice o limitează numai la „stabilirea existenței în depozit a u.a. luate în evidență și a „stării documentelor“. Activitatea practică a demonstrat, însă că în cadrul acestei acțiuni se mai pot efectua: rectificări de fondare sau corectarea delimitării fondurilor; ordonarea documentelor în cadrul fondului conform principiilor înscrise în Normele tehnice și în consecință recotarea u.a., cu precizarea că în cazul fondurilor intrate în circuitul științific, în condițiile în care u.a. propuse pentru selecționare sau aflate lipsă nu predomină, nu se impune efectuarea recotării, urmînd ca la rubrica „rezervații“ a inventarului, să fie precizate situațiile constatate; completarea rezumatelor din inventare, mai ales în cazul inventarelor întocmite de creator (inventarele de preluare a documentelor) care nu corespund cerințelor actuale.

Fondarea și delimitarea documentelor aparținînd unui fond se mențin ca probleme deosebite în asigurarea unei evidențe precise. Indiferent de definițiile date în lucrări de bază ale Arhivelor Statului sau de experiența arhivistică internațională, cert este că, apartenența documentelor la un fond trebuie să fie stabilită pe bază unor principii desprinse și confirmate de teoria și practica arhivistică. Din seria principiilor fondării și delimitării fondurilor, ne propunem să insistăm asupra celui intitulat principiul istorismului, întrucît, pe lângă implicațiile sale în problemele de fondare, ridică și unele controverse. În analiza noastră reamintim definiția noțiunii de istorism — „principiu metodologic dialectic potrivit căruia fenomenele trebuie privite în evoluția lor, istorică, în procesul apariției și dispariției logice și totodată raportate la celelalte fenomene și condiții existente în momentul istoric dat, care au îndeplinit roluri și funcții

complexe în acest proces, integrate în ansamblul istoric concret din care au făcut parte³.

În baza acestei definiții, prin istorism în domeniul teoriei și practicii arhivistice, înțelegem cunoașterea evoluției orînduirilor sociale și a conținutului activității instituțiilor și întreprinderilor, al legislației care le-a reglementat existența și activitatea (înființare, desființare, comasare, modificare de profil, restrîngerea sau lărgirea de atribuții ș.a.) corelate cu fenomenele și condițiile existente, specifice momentului. Pentru a ne edifica asupra modului în care aplicăm acest principiu în activitatea de fondare vom da câteva exemple:

— În depozitele serviciului I din Direcția Arhivelor Centrale se află fondul Ministerului Afacerilor Externe — Secretariatul de Stat al Moldovei. Titulatura formulată nu exprimă conținutul real al instituției. De fapt, este vorba de Secretariatul de stat al Moldovei care în perioada 1832—1862 a anticipat Consiliul de Miniștri. Precizăm că fondarea nu este greșită, avînd în vedere anii extremi, sfera de activitate și alți factori care permit delimitările de fond. Eronată este apartenența Secretariatului de stat al Moldovei, la arhiva Ministerului Afacerilor Externe, de unde a fost preluat datorită împrejurărilor istorice și menținut sub această denumire.

Fondul în cauză va fi sistematizat în depozitul în care se află Președinția Consiliului de Miniștri.

— Președinția Consiliului de Miniștri a existat și în orînduirea capitalistă și funcționează și astăzi, dar aceasta nu înseamnă că datorită schimbării conținutului societății vom crea două fonduri arhivistice. Președinția Consiliului de Miniștri se va menține ca fond arhivistic unitar cu caracter deschis.

— Fondul Ministerul de Interne — nu reprezintă în realitate un fond, ci este o mare parte din „arhiva” Ministerului de Interne, compusă din mai multe fonduri: Direcția Poștelor și Telegrafului (1836—1869), parte structurală în schema de organizare a Ministerului de Interne dar ea a creat un fond aparte; o situație identică prezintă și Direcția Generală a Arhivelor Statului care există din orînduirea trecută și își continuă activitatea creînd un fond deschis.

— În București a funcționat S. A. „E. Wolf” care va deveni mai tîrziu Uzina „Steaua Roșie”. Deși au survenit unele modificări în profilul întreprinderii și în parametrii ei de funcționare s-a constituit un singur fond arhivistic, care poartă numele ultimului creator, de la care avem documente în depozitele proprii, fondul avînd caracter deschis.

— Un singur fond s-a constituit și din documentele create de Judecătoria de Ocol II, a cărui activitate a fost continuată de Tribunalul raionului Grivița Roșie, apoi de Judecătoria sectorului 8.

Din exemplele de mai sus, reiese concluzia că aplicarea principiului istorismului nu trebuie să conducă la o fragmentare a fondurilor în raport de orînduire sau de modificările razei teritoriale de activitate, ci considerăm că trebuie avute în vedere menținerea funcțiilor de bază (organizatorică, administrativă, economică, militară etc.) ale instituțiilor și întreprinderilor, corelîndu-le cerințele principiului istorismului cu cele impuse de principiile provenienței, apartenenței, valorii și îndeosebi al integrității și continuității fondurilor arhivistice.

Desigur, dacă anumiți factori sau evenimente istorice au influențat în mod substanțial conținutul activității, cum ar fi dominațiile străine sau revoluțiile sociale, se impune să le avem în atenție în delimitarea fondurilor arhivistice.

În raport cu principiul integrității fondului, o grijă deosebită trebuie să acordăm documentelor cu mărime și format deosebit cum sînt planurile, fotografiile, microfilmele ș.a. Este firescă preocuparea de-a crea o colecție de fotografii, dar în momentul scoaterii lor dintr-un fond sau colecție este necesar să precizăm riguros elementele care permit identificarea apartenenței la fondul respectiv.

În concluzie, subliniem că sistemul de evidență din Arhivele Statului nu necesită modificări radicale de fondare sau delimitare, întrucît, intrarea documentelor în circuitul cunoașterii prin instrumentele de bază și cele de informare științifică, oferă posibilitatea orientării și regăsirii informațiilor solicitate în orice împrejurare. Exprimîndu-ne unele opinii privind posibilitățile de perfecționare a sistemului de evidență în Arhivele Statului, apreciem că problema nu este epuizată, ci se impune studierea aprofundată și stabilirea unor măsuri care să conducă la corectările necesare și constituirea unui sistem de evidență eficient și precis, adaptat cerințelor actuale.

³ *Mic dicționar enciclopedic*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 503.